

Norsk Arbeidslov - De Rikskommissar

Oversettelse.

Fritz Johlitz

7/6

D II - 1

Oslo den 14.1.1946.

Akershus

100625

Jeg henviser til min samlede beretning avdeling Arbeid og Sosialvesen i Rikskommissariatet av 25.11.45 til det norske Statspolitis representant herr P e t e r s e n og gir herved bare en kort beretning om Gruppen Forbundsvesen (faglige landsorganisasjon).

Avdeling Arbeid og Sosialvesen hørte til hovedavdelingen Folkeøkonomi (Volkswirtschaft) og var underordnet hovedavdelingsleder O t t e . I siste instans Reichskommissar personlig. Gruppen Forbundsvesen utgjorde dog en unntagelse herfra. Gruppelederen ble stadig utnevnt av innsatsstabens (Einsatzstab) ledelse. Jeg måtte derfor også i alle spørsmål og i alle avgjørelser jeg traff, innhente samtykke fra lederen av innsatsstaben.

Mangeårig gruppeleder i gruppe Forbundsvesen var Gauhauptstellenleiter W ö h r l fra den tyske arbeidsfronts fylkesledelse, München Oberbayern fylke (Gau). I oktober 44 gikk han inn i Wehrmacht og hans etterfølger ble Gauhauptstellenleiter K ö s t e r , Berlin.

Da jeg tiltrådte min tjeneste i Oslo den 7.1.42 fant jeg blant de alminnelige arbeidsinstruksjoner også en instruks som var rettet til min forgjenger Gauobmann K ö h l e r , Kassel. Å innfange de faglige landsorganisasjon og alle enkeltforbund og ombygge dem etter mønster av den tyske Arbeidsfront. Etter prinsipielle drøftelser med minister Rippestadt kom jeg til den overbevisning at en norsk organisasjon etter mønster av den tyske Arbeidsfront av forskjellige grunner ikke lot seg gjennomføre. Jeg meddelte Reichskommissar dette og bad ham gi meg fullmakt i denne henseende. Jeg bemerket i denne forbindelse at det jo ikke var hans hensikt å skape en organisasjon hvis mål var selve organisasjonen. Jeg kunne som eksempel anføre den av meg dannede fylkesledelse Essen. I Essen fylke er det ca. 2 millioner innbyggere og for disse er det en fylkesledelse (Gauverwaltung). Her i landet er det ca. 2,9 mill. innbyggere og det skulle dannes en

såkalt Riksledelse og ca. 15 fylkesledelser. Rent organisatorisk, betraktet og også økonomisk en ren og skjær umulighet. Dessuten skulle gårdbrukerne holdes utenfor den nye organisasjon, og denne ville således i den ønskede form ikke på noen måte være økonomisk levedyktig. Minister Lippestad skal engang ha sagt til min forgjenger: Pass på at De ved Deres organisering har nok mennesker til å besette stillingene, for vi er bare 2,9 millioner og det må jo også bli et par mennesker til overs til å betale bidrag. Dermed traff han spikeren på hodet. Reichskommissar gav meg ikke den fullmakt jeg fordret, men traff personlig avgjørelsen i hvert enkelt tilfelle. Etterat jeg i spørsmålet om organisasjonen var av samme mening som minister Lippestad, fikk jeg i oppdrag å legge min plan frem for ministerpresident Quisling. Han fremhevet i denne forbindelse at Quisling ville proklamere den nye organisasjon den 1. mai 1942, og han hadde uttrykkelig lovet ham dette og etter det hadde jeg å rette meg. Jeg måtte sette mine betenkeligheter tilside ennda det egentlig var umulig å proklamere organisasjonen på denne korte tid. I hele landet var det ingen forbindelse fra ledelsen til medlemmene i de gamle forbund. Man hadde vel satt inn N.S.medlemmer i de stedlige styrer, de hadde imidlertid i de fleste tilfeller ikke rukket å gjenopprette kontakten med medlemmene. Min daværende stedfortreder Reichshauptstellenleiter W i e s e, som hadde sitt kontor i innsatsstaben, fikk i oppdrag hurtigst mulig å gjenopprette forbindelsen med medlemmene utover landet. Gud skje lov kom det ikke til noen proklamasjon, ellers ville det blitt en stor fiasko.

Minister Lippestad ^{for Quisling} og jeg forklarte så i nærvær av partiminister Fuglesang og innenriksminister Hagelin en plan som Reichskommissar hadde godkatt og som fulgte derav også fikk Quislings tilslutning.

I denne forbindelse vil jeg gjerne nevne at mitt forslag bestemte at Quisling skulle utrope Norges Arbeidssamband som N.S.-Fører og ikke som ministerpresident. For fagforeningene og det Arbeidssamband vi skulle opprette, var og måtte jo ikke være statsinstitusjoner. Selv mitt forslag om at undertegnelsen av proklamasjonen kunne skje som N.S.-fører og ministerpresident, ble av for meg uforståelige grunner avvist av Fuglesang og han forstod også å overbevise Quisling om sin mening slik at jeg i denne henseende måtte forandre mitt forslag. Jeg kan bare forklare meg minister Fuglesangs standpunkt, fordi han partimessig ikke hadde noe maktforhold i folket og derfor bare ville diktere med statssektoren.

Etter det forslag som var drøftet hos Quisling skulle den faglige landsorganisasjon danne grunnstammen i Norges Arbeidssamband, dette ville for medlemmene bety det samme som at det ble skapt en tvangsorganisasjon. Gårdbrukerne ble foreløpig utenfor tvangsorganisasjonen, men ble dog inntrukket som pliktmedlemmer i sitt gamle forbund forat de senere på et passende tidspunkt ~~skulle~~ kunne bli tilsluttet korporativt. Med de rene fagforbund, f.eks. leger, tannleger, ingeniører, lærere, embedsmenn og lignende skulle der føres forhandlinger om frivillig tilslutning til den nye organisasjon. Det ble straks opptatt de første forhandlinger med legene, tannlegene, embedsmennene og lærerne. De første konferanser med den daværende fullmektig for lærerspørsmål hirsjef S æ t h e r førte jeg selv. Før lærerstreiken hadde det såvidt jeg vet bare vært to konferanser hos meg. Etter den første konferanse erklærte jeg overfor S æ t h e r da han tok avskjed, følgende: Under ingen omstendigheter uten minister Lippestadt eller mitt samtykke å foreta noe i spørsmålet lærernes pliktorganisasjon, selv om der fra andre tjeneststeder/skulle bli gitt ham anderledes lydende paroler. For spørsmålet om pliktmedlemskap var så brennende at hele regjeringen Quisling lett kunne forbrenne fingrene sine på det. Såvidt jeg vet, lovet S æ t h e r også å rette seg etter dette. Men jeg bad også ennå en gang Lippestadt om å passe på S æ t h e r, for jeg ville ikke tiltro ham alt for meget. Jeg holdt ham også for et av de mest uskikkede mennesker man kunne tenke seg for en slik post. På den tid fikk jeg alt forelagt programmet for 1. mai, som var arrangert av propagandadepartementet på Quislings anvisning. Såvidt jeg kan huske, hadde man planlagt en kunngjøring på plassen foran Folkets hus, som de samlede N.S.formasjoner skulle delta i. Fra fagforeningene skulle bare N.S.medlemmer delta som underavdeling. Da brøt lærerstreiken ut og prestene erklærte seg solidariske. Reichskommissar lot meg tilkalle og erklærte: Pakk inn den nye organisasjonsplanen, det blir foreløpig intet av, hvis nemlig også arbeiderne begynner å streike så har jeg hele landet i opprør. Når får vi se å få den fastkjørte kjerra i gang igjen. Men mot lærerne og også mot prestene ble det anvendt harde straffetiltak. Personlig hadde jeg ondt av minister Lippestadt som oppriktig beklaget hele saken og som nå skulle gjennomføre straffetiltakene. Straffefullbyrdelsen ble såvidt jeg vet deretter overlatt statspolitiet. At dette er tilfelle fremgår allerede av den kjenns-

gjerning at Reichskommisssar grep inn personlig og gav den tyske Sicherheitsdienst i oppdrag å understøtte det norske statspolitikk ved gjennomføringen av straffetiltakene. Såvidt jeg kan huske kom lærerne og også prestene til Kirkenes til særbenyttelse til generál S c h ö r n e r . Minister Lippestadt kan ikke ha hatt noe å gjøre med straffetiltakene for ellers hadde han jo måttet gjennomføre den allminnelige sosialforsorg som jo var lagt under ham som sosialminister. Men jeg har hverken tjenestlig eller privat hørt noe fra minister Lippestadt i så henseende. Jeg var videre kjent med at Lippestadt aldri har brukt tjenesteforpliktelse til arbeidsinnsatsen som straffetiltak. Derimot er jeg meget vel kjent med at det fra partikansliets (Fuglesangs) side flere ganger ble forsøkt å tjenesteforplikte ikke-medlemmer i N.S. som straff. Jeg har i hvert fall aldri hørt Lippestadt skjenne slik som i disse dager. Han la heller ikke skjul på sin overbevisning. Også minister Skanke skjente, men i motsetning til minister Lippestadt på prestene. Quisling gav i de dager en mottagelse. Det var naturlig at saken ble heftig diskutert. Da hørte jeg blant annet følgende ytring av minister S k a n k e : Tyskerne kan si hva de vil, han hadde handlet riktig, for Quisling hadde gitt ham rett. Forøvrig ville Norge gi hele verden et eksempel på hvorledes man kunne og måtte løse et slikt brennende spørsmål. I Tyskland hadde det jo ennå heller ikke vært noen utrenåning i kirkespørsmålet. Nå kunne det store rike lære av det lille Norge. Om minister Lippestadt som befant seg ved siden av meg, også hørte dette, har jeg ikke kjennskap til.

Jeg var, det tilstår jeg åpent, også i første øyeblikk rystet, fordi spørsmålet om den nye organisasjon nå skulle være endelig henlagt. På lignende måte gikk det også minister Lippestadt hvilket han også bekreftet. Men etter grundig overveielse var Lippestadt og jeg allikevel overbevist om at denne anordning var riktig. Bare Quisling og den faglige landsorganisasjons leder Odd F o s s u m var og ble av en annen mening. Quisling ville at forarbeidene skulle fortsettes for å proklamere ved given leilighet. Odd F o s s u m talte ved forbundsledermøter stadig påny om "Norges Samband" og pressen rapporterte overensstemmende hermed, slik at jeg gjennom Reichskommisssar fikk utvirket en instruks fra Quisling om at der ikke mere måtte skrives i pressen om dette emne uten mitt samtykke. Men selv denne instruks ble ikke overholdt av Odd F o s s u m , for den norske presse berettet påny om i for-

skjellige former om den nye organisasjon som skulle skapes. Dett kunne etter min mening bare skje, fordi F o s s u m hadde meget gode forbindelser hos minister Fuglesang og også i dennes kansli. Forøvrig var det like frem forbausende hvilken innflytelse Odd F o s s u m hadde på Quisling. Han utnyttet også det ne sterkt. I samarbeide med minister Fuglesang ble der drevet en egen huspolitikk. Minister Lippestadt som partimessig så vidt jeg vet var den yngste minister, led sterkt under denne huspolitikk. Han måtte i egenskap av riksorganisasjonsleder i N+S. ta meget sterkt hensyn til N.S.s gamle garde, som minister Fuglesang hadde omkring seg. Han passet seg vel for, respektive var forfloklet til å legge seg ut med denne gamle garde om bagateller. Et lite eksempel på dette: Haakon M e i e r i den faglige landsorganisasjon var en av de dårligste representanter som bare ved hjelp av sine forskjellige forbindelser hos tyskerne såvel på norsk side hadde forstått å tilsnike seg stillingen i landsorganisasjonen. Minister Lippestad nølte lenge, ja egentlig for lenge med å si opp Meier. Så vidt jeg vet bare av den av meg skildrede grunn. Et videre eksempel er avløsningen av den faglige landsorganisasjons leder Odd F o s s u m . Minister Lippestad fikk fullmakt til å avløse ham fra ministerpresident Quisling personlig. L. erklærte såvidt jeg ennå kan huske, overfor meg og den daværende leder av innsatsstaben, SS-Obstuf N e u m a n n etter innholdet følgende: Mine herrer, Fossum kommer bort, men la meg ennå få tid ellers faller hele koblet over meg. Så vidt jeg vet, gikk Odd Fossum så frivillig ut etter 3 til 4 måneder. I denne sammenheng vil jeg gjerne nevne den såkalte utrensning i departementene av ikke-N.S.medlemmer. Minister Lippestad ~~var~~ erklærte personlig overfor meg at han da, hvis han måtte gjennomføre denne instruks fra partikansliet (instruks Fuglesang), ikke lenger ville være arbeidsdyktig i departementet, for han hadde alt nok umuligheter. Såvidt jeg kan huske gjennomførte L. heller ikke denne anordning i sosialdepartementet.

I spørsmålet om nyorganisering (Norges Arbeidssamband) ble det derefter hverken fra tysk eller norsk side arbeidet mere inntil kapitulasjonen. Det ble kun gjort forarbeider, resp. forslag fra meg til minister Lippestad til en lov om ordning av det nasjonale arbeide, hvilket imidlertid ikke kom ut over forarbe

Fritz Johlitz (gez.)

til, en viss grad ble hemmet i sitt arbeide med utskrivningen av arbeidskraft.

100626

Hvor en arbeider av sociale grunner slapp hjem fra et tyskerarbeide fikk arbeidsformidlingen praktisk talt i 100% av tilfellene i oppdrag å skaffe avløser. Det var store vanskeligheter med dette, men det lyktes i mange tilfeller. Hvor det var tungtveiende grunner for at en mann måtte få slippe hjem, hendte det ofte at han fikk reise før avløseren var kommet. Det hendte imidlertid ofte at det ikke kom noen avløser som erstatning.

Når det gjalt kvinners arbeidsinnsats gjorde Lippestad sterk motstand. Han ga direkte pålegg om å sabotere utskrivningen av kvinner, og det ble fra direktoratet ikke gitt ordre om utskrivning av kvinner, uten saken på forhånd hadde vært forelagt Lippestad i hvert enkelt tilfelle.

Lest opp og godtatt.

Samme tid og sted:

31. 10. 1946 (Etturbar J. Ullin avd. B.)

Rolf Holm, 36 år, fhv. "fylkesfører" i Oslo, f.t. i varetektsarrest i avd. B.- foreholdt saken og vitneansvaret, eksaminert forklarer:

Forholdet med hensyn til utskrivningen til arbeidsinnsatsen ble ofte diskutert i N.S.kretser, men v. har aldri hørt at Lippestad har blitt kritisert for den måten utskrivningen ble praktisert på. V. forsto det slik at utskrivningen foregikk helt rettferdig etter de retningslinjer som forelå, slik at det ikke ble tatt hensyn til vedkommendes sociale posisjon. Den listen med navn på 25 personer som v. i sin tid skal ha levert husker v. ikke nu. Hvis en slik liste er blitt levert av v. har det vært etter pålegg fra riksledelsen.

V. kan ikke huske at Lippestad stilte seg anderledes når det gjalt utskrivningen av studenter enn andre personer. V. kan ikke erindre å ha hørt at Lippestad har brukt uttrykket at "det var viktigere at de studerte enn at de lempet stein."

Lest opp og godtatt.

Samme tid og sted:

Rolf Jørgen Fuglesang, 37 år, fhv. "minister", soner f.t. dom i Landsfengslet i Åkebergveien,- foreholdt saken og vitneansvaret, eksaminert, forklarer:

Det var ofte på tale å skifte ut ekspedisjonssjefene i Socialdepartementet, og Lippestad ble sterkt kritisert for at han ikke viste noen som helst vilje til å ville skifte ut motstanderne av N.S. Meidell måtte gå av samme grunn. Quisling fremholdt ved